

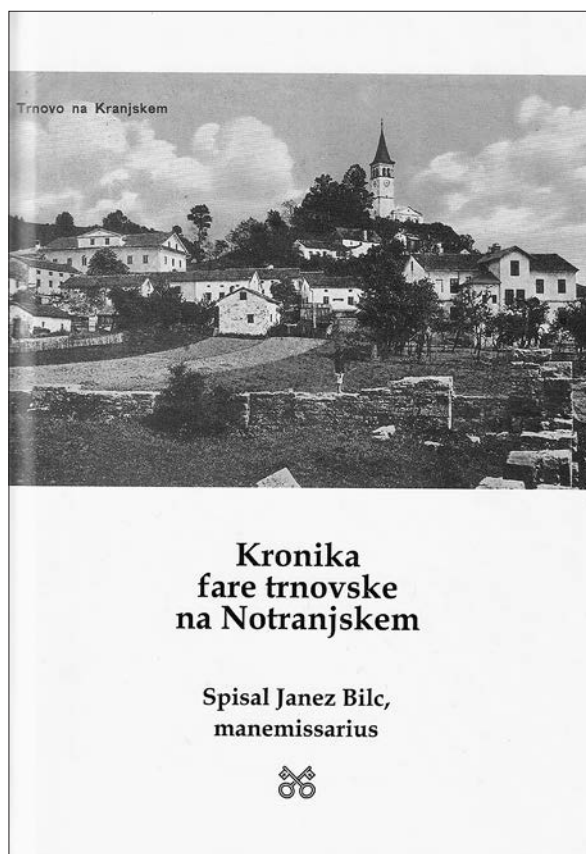
Ocene in poročila

Janez Bilc: *Kronika fare trnovske na Notranjskem*. Ilirska Bistrica: Župnija, 2022, 178 strani.

Duhovnik Janez Bilc (1839–1906), ki se je v slovensko kulturno zgodovino zapisal kot pesnik, prevajalec, publicist in predvsem kot zbiralec ljudskega izročila, se je leta 1878 iz zdravstvenih razlogov umaknil iz rednega pastoralnega dela in se naselil na domu v Trnovem, takrat še ločenem od (Ilirske) Bistrice. Čeprav je bil krhkega zdravja že iz študijskih let, je več let opravljal manj zahtevna duhovniška dela. Slednjič se je odločil za umik in zadnja tri desetletja, poleg prevajanja in ustvarjanja izvirnih besedil, čas namenil zbiranju gradiva o župniji sv. Petra in njenih podružničnih cerkvah. V istem času je za objavo pripravil več izvirnih pesniških del in poljudno-zgodovinskih zapisov o domačem kraju in širši okolici, med drugim tudi večkrat ponatisnjeno delo o Postojnski jami. Iz hrvaščine je prevedel epsko pesnitev Ivana Mažuranića *Smrt Smail-Age Čengića*. Na liturgičnem področju pa je zapustil trajno sled s prvim prevodom latinskih cerkvenih himen v slovenski jezik, ki so izšle v dveh zvezkih (1869, 1881). Na kroniko se je podpisal kot *manemissarius* (zgodnjik; duhovnik, ki je opravljal prvo jutranjo mašo).

Sad njegovega zbirateljskega dela je *Kronika fare trnovske na Notranjskem*, katere izvorni rokopis hrani Škofijski arhiv v Kopru. Začetek kronike (ali prvi zvezek) sega v najstarejši čas, ko se je v ta del rimskega imperija začelo širiti krščanstvo in se je začela oblikovati cerkvena organizacija. Potem ko je na prvi strani pripravljen seznam poznanih trnovskih župnikov in dekanov, so orisani začetki trnovske krščanske skupnosti, domneva se, da ima svoje korenine že v 10. stoletju, ter cerkvene ustanove, ki so se razvile iz nje ter njihova škofijska pripadnost. Predstavljeni so patroni trnovske fare, farna cerkev in njene podružnice ter duhovniki, ki so oskrbovali župnijsko in druge cerkve. Dodani so temeljni podatki o trnovski župnijski šoli (začetki segajo v leto 1814). Posebno in najbolj obsežno poglavje je namenjeno kronološkemu pregledu pomembnih dogodkov, ki so se zgodili na ozemlju župnije: segajo od srede 12. stoletja, ko naj bi bila župnija uradno ustanovljena, do leta 1904. Kronist je pri tem pokazal zanimanje ne le za cerkveno dogajanje, temveč za vse, kar je kraju dajalo pečat in je pritegovalo pozornost ljudi. Spomnil je na na-

ravne nesreče in druge preizkušnje, kulturno in družabno dogajanje, navade in razvade, ki so spremljale življenje ljudi. Pozorno je sledil začetkom političnega življenja in oblikovanja strank v kraju. Spremljanje življenja v kraju ga je spodbujalo, da je bil redni sodelavec Janeza Bleiweisa pri izdajanju *Kmetijskih in rokodelskih novic* in kanonika Luka Jerana pri oblikovanju *Zgodnje Danice* ter da se je oglašal v več drugih publikacijah. Na koncu zvezka je dodan seznam duhovnih pomočnikov trnovske župnije od leta 1700 dalje.

Drugi zvezek kronike je bil zastavljen po navodilih za pisanje župnijskih kronik, ki jih je pripravil škof Anton Bonaventura Jeglič. Del starejšega gradiva, ki ga je zbral Bilc, je bil objavljen v *Ljubljanskem škofijskem listu* leta 1880. Osrednji del je kronološki pregled dogodkov od leta 1904 do 1929, ko je moral župnik Janko Dolenc pod pritiskom fašističnih oblasti zapustiti kraj. V tem obdobju so bili pisci kronike

vsakokratni krajevni župniki, ki so nadaljevali Bilčevo delo, drugo so dodali uredniki. Ta zvezek se začne s kratkim popisom trnovskih župnikov in zajetnim seznamom kaplanov v župniji po letu 1700, dodana so še imena duhovnikov, ki so oskrbovali duhovniji Harije in Postojna, ter seznam duhovnikov, ki so v trnovski župniji delovali od leta 1929 dalje.

Vnema za zbiranje gradiva za zgodovino domačega kraja nasploh in še posebej župnije je bila izraz Bilčeve tesne povezanosti s krajem in z ljudmi, zanimanja za njihovo preteklost in želje, da bi prihodnjim rodovom ohranil zapis preteklih časov in del. Vsebina zapisov zato presega okvir naslova in je vir za celotno krajevno zgodovino. Zavzeta skupina članov župnijske skupnosti v Ilirski Bistrici, ki za svoje delo zasluži priznanje, pa se je potrudila, da je rokopis prepisala, ohranila izvorni čar jezika, vnesla le manjše pravopisne popravke in kronološko uredila dodatek. Tiskana oblika kronike je izšla leta 2022, ob 750-letnici prve znane omembe župnije.

Objava vsebuje tudi nekatera krajša spremna besedila. O sporočilu kronike trnovske fare in o pomenu zbiranja zgodovinskega gradiva nasploh spregovorijo v uvodu dr. Rafko Valenčič, ki v župnijski kroniki (*liber memorabilium*) vidi »pomemben zgodovinski dokument za krajevno zgodovino, skupaj z drugimi zgodovinskimi viri, pa tudi za širše področje« (str. 8) in pri pastoralnem delu »nepogrešljiv vir za poznavanje preteklosti župnije, razumevanje sedanjega stanja in pastoralnega načrtovanja« (prav tam). Martina Petek Gojak je na koncu knjige dodala predstavitev pisca kronike Janeza Bilca. Slikovna priloga dopolnjuje besedila in pokaže na najstarejše slikovne spomine kraja, ljudi v njem (tudi avtorja kronike J. Bilca in ustanovitelja zavoda šolskih sester de Notre Dame Ivano in Ivana Valenčiča) in nekatere značilne pomnike krajevne zgodovine. Kot bistveni del objave so obsežne opombe, ki dodatno in izvirno razlagajo zapise v kroniki ali manj znane izraze (za prevode latinskih izrazov in besedil je poskrbel Bogomir Trošt).

Bogdan Kolar

Vlasta Beltram: Svet med Snežnikom in Slavnikom med drugo svetovno vojno. Koper: Pokrajinski arhiv, 2021, 2 zvezka, 320 + 318 strani.

Leta 2021 je Pokrajinski arhiv Koper izdal monografijo Vlaste Beltram, v katerem je avtorica preučevala zgodovino nekdanjega brkinskega okrožja med drugo svetovno vojno. Monografija je izšla v dveh knjigah: prva nosi (pod)naslov *Narodnoosvobodilno in*

socialno-revolucionarno gibanje v nekdanjem brkinskem okrožju in druga *Narodnoosvobodilno gibanje po posameznih krajih nekdanjega brkinskega okrožja*.

Pričujoča monografija je znanstveno obdelala nekdanje brkinsko okrožje, ki v dosedanjem zgodovinsko širšega območja Primorske in Istre ni bilo deležno celovite analize. Kot brkinsko okrožje, ki je obstajalo samo v obdobju med 20. decembrom 1943 in avgustom 1944, avtorica obravnava ozemlje, ki je segalo »od nekdanje jugoslovansko-italijanske meje v občini Ilirska Bistrica do današnje slovensko-italijanske meje v občini Hrpelje-Kozina, na severu do Košanske in Zgornje Pivške doline, na jugu pa do današnje slovensko-hrvaške meje in koprške občine«, pri čemer je okrožje dejansko segalo vse »do Bazovice in zajelo še tri vasi na hrvaški strani«.

V prvem poglavju prve knjige je avtorica celovito pregledala in analizirala medvojno dogajanje na dotičnem območju, od konca aprilske vojne leta 1941 pa vse do konca druge svetovne vojne maja 1945. Pri tem je navedla različne organizacijske (teritorialno-upravne) enote in njihove reorganizacije, ki so bile izvedene v sklopu narodnoosvobodilnega gibanja (NOG) oziroma Osvobodilne fronte (OF) v času vojne, ter to dopolnila s pregledom podrejenih organizacij, ki so tu delovale. Med predstavljenimi organizacijami so tako Komunistična partija Slovenije, terenski odbori OF, Slovenska protifašistična ženska zveza, Zveza slovenske mladine in Narodna zaščita. Na koncu poglavja se avtorica posveti vzponu partizanske prisotnosti na tem območju po italijanski kapitulaciji septembra 1943 in prihodu nemškega okupatorja.

Drugo poglavje je posvečeno pregledu različnih dejavnosti NOG v tem okrožju: gospodarska in finančna dejavnosti, šolstvo in kultura, agitacija in propaganda, Narodna zaščita, zdravstvo ter Komisija za ugotovitev zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. Sledi poglavje, v katerem je natančno identificirano vojno nasilje, usmerjeno proti lokalnemu prebivalstvu. V samostojnih podpoglavjih avtorica obravnava tako italijanske in nemške vojne zločine kot tudi vojne žrtve, ki so jih povzročile zavezniške sile (preko letalskih napadov) in partizani. V okviru tega je avtorica priložila še nekaj krajših pričevanj o omenjenih medvojnih dogodkih.

Za zgodovinarje in lokalno prebivalstvo je posebej dobrodošlo naslednje poglavje, saj je v njem avtorica objavila seznam žrtev druge svetovne vojne. Seznam je tako razdeljen na popise padlih in umrlih v vojaških formacijah (NOG, drugih odporniških formacijah v tujini, ameriških oboroženih silah, italijanski kraljevi vojski, fašističnih in kolaborantskih formacijah) ter popise civilnih in vojaških žrtev (obsojeni na smrt, umrli v zaporih in taboriščih, ubiti v Sloveniji s strani okupatorja in NOG, žrtve zavezniških letalskih napadov). Dodan je tudi seznam oseb, ki so se smrtno ponesrečile zaradi uporabe vojaške